

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

maj 4 • 2018

Salamanderdirhamen

Ett märkligt mynt med djuornamentik

Bankokommissarie Torgny Lindgren idégivare till

Riksbankens jubileumssedel 1968

Fokus på antika mynt – 2017 års Gunnar Holst-medalj
för numismatik tilldelades Michel Amandry

30 kronor

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida 47 × 50 mm 250 kr	1/8 sida 72 × 50 mm 350 kr	1/6 sida 47 × 105 mm 400 kr	1/4 sida 72 × 105 mm 600 kr	1/2 sida 151 × 105 mm 1 200 kr	1/1 helsida 151 × 214 mm 2 000 kr mittuppslag 5 000 kr 2:a & 3:e omslagssidan 2 500 kr 4:e omslagssidan 5 000 kr
--------------------------------------	-------------------------------------	--------------------------------------	--------------------------------------	---	---

SNT behåller samma låga annonspriser även 2018

Annonsen på årsbasis får dessutom 20% rabatt

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds **gratis annons** med högst tre rader att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 4 • 2018

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Salamanderdirhamen. Ett märkligt mynt med djurornamentik	80–84
Bankokommissarie Torgny Lindgren idégivare till Riksbankens jubileumssedel 1968	85–87
Fokus på antika mynt. 2017 års Gunnar Holst-medalj för numismatik tilldelades Michel Amandry.....	88–90
SNF:s hemsida	90
Guldbrakteater – tillägg	90
Filosofens mynt [myntfynd]	91
Plåt och plåtmynt inte alltid detsamma	93
GDPR träder i kraft den 25 maj i år. Information till medlemmar i SNF och prenumeranter på SNT	94

FASTA RUBRIKER

PERSONALIA. En glädjande nyhet	91
NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER.	92–93
LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.....	94
AUKTIONER & MÄSSOR.	95
PRESSKLIPP 1899. Sedelförfälskning med Luleå som högkvarter?	95
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK.	96
SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING.	98

OMSLAG

På en arabisk dirhamimitation från 800-talet visade sig överraskande små djurfigurer i stället för omskriftens annars kufiska text. På åtsidan i form av två slingor med vardera fyra stiliserade djur i varje ring, kanske drakar eller ödlor som ser ut att bita varandra i svansen. På framsidan ses en slinga med fyra djurfigurer, här även med plats för ben. Myntets diameter är 27 mm, vikten 2,79 gram. Läs mer om den spännande dirhamen, figurernas tolkning och jämförelser med annan ornamentik, myter och legender i artikeln av Bo Gunnarsson på sidorna 80–84.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: BO GUNNARSSON.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar
kl. 10 - 12 och 13 - 16
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvarar inte för ej
beställt material. Texter och bilder i
SNT lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på föreningens hemsida.
Den som sänder material till SNT
medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2017 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

VÅREN 2018

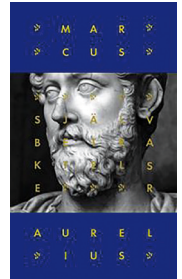
Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses både i samband med föredrag och under enklare former, alltid med ämnet numismatik. Passa på att botanisera i vårt numismatiska bibliotek innan samvaron, öppet från cirka 16.00. Se SNF:s hemsida: www.numismatik.se/2om_oss/biblioteket.php

FYNDBETRAKTELSE

Arkeologiska fynd, ja särskilt myntfynd förstås, är så gott som alltid både spännande och givande på olika sätt. Även samlare gör ju sina fynd, som att plötsligt finna en djurfigur i stället för den kufiska skrift man väntat sig på ett mynt. Tror att varenda innehavare av arabiska mynt kommer att studera sina samlingar närmare efter att ha läst artikeln om den märkliga dirhamen. Det är väl som att läsa korrektur, man tar för givet vad det ska stå och ser därför inte avvikelser omedelbart.

Så plötsligt dyker en av den filosofiske romerske kejsaren Marcus Aurelius denarer upp ur den östgötska myllan. Endast fyra av hans tjugo år vid makten var utan krig. Men han ska förbättrat kvinnans ställning och sett till att barn och slavar fick rättsskydd. Mer än artonhundra år efter hans död har ännu en utgåva med hans självbeträktelser kommit ut i bokhandeln, efterfrågade än i dag. Det var cirka år 170, som han började skriva ned sina tankar om hur man finner själslig styrka.

Hur snabbt sviner icke allt:
i världen människorna själva,
i tiden deras minne!

Marcus Aurelius

MAJ

12-13 SNF årsmöte 2018
Plats Åbo

Ett utförligt program meddelas på sid. 42 i marsnumret av SNT samt på hemsidan www.numismatik.se.

30 Föreningskväll
Plats Banérgatan 17

18.00 **KÖP, BYT OCH SÄLJ.** Tag med numismatiska objekt som ska lämna din samling. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

HÖSTENS BEGIVENHETER

presenteras i septembernumret och på SNF:s hemsida www.numismatik.se

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlplan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

Salamanderdirhamen

Ett märkligt mynt med djuornamentik

Av Bo Gunnarsson

För drygt tio år sedan fick jag ett epostmeddelande från en samlarkollega i södra Sverige som med överväldigande förtjusning skrev om ett fynd han hade gjort.

Det var inte när han köpte myntet – bedömd att vara en ”Volga-Bulgarisk imitation” av en arabisk dirham – som han gjorde fyndet och det var inte heller när han började studera myntet i samspråk med sin litteratur, utan det var långt senare när han med öppna ögon började titta på det!

För de allra flesta svenska samlare är de arabiska mynten med sin kufiska text väldigt svåra att läsa och i och med detta inga direkt lockande samlarobjekt. Imitationerna är ännu svårare och i vissa fall oläsbara även för en insatt numismatiker.

Men det var här, bland alla symboler och streck som han gjorde sin upptäckt. Dolt i detta till synes obegripliga virrvarr fann han helt plötsligt en bild av ett djur! Ett reptilliknande djur, var det en drake? Med växande intresse tittade han vidare och fann att hela omskriften utgjordes av fyra djur där de bokstavligen bet varandra i svansen. Exalterad av upptäckten vände han på myntet och såg då att den dubbelradiga omskriften också utgjordes av dessa ”drakar”. Så i stället för kufisk text i myntets omskrifter hade stampröraren lagt in tre ”drakslingor”.

Det intressanta myntet bytte ägare, inte bara en, utan tre–fyra gånger under loppet av några år. Av en händelse fick jag veta att myntet nu hamnat i en annan av mina trevliga samlarkollegors ägo. Jag indikerade att om den någon gång i framtiden änyo skulle bjudas ut så skulle han lägga på min-

1. Det beskrivna myntet, en tidigare opublicerad och mycket märkligt imitation av en arabisk dirham. Vikt 2,79 g, diameter 27,0 mm. Skala 1:1.

FOTO: FÖRFATTAREN.

net att jag var spekulant. Tiden gick och samlaren var fast besluten att myntet låg bra där det låg i samlingen. Men tiden har ju som bekant sin gång och för ett par år sedan fick jag erbjudandet att köpa den spännande dirhamen.

Myntet

Väl i min hand började jag utforska myntet i detalj. Myntet är en imitation av en dirham med sin förebild från en abbasid av mellanperiodstyp.¹ Perioden, som sträcker sig under åren 833–892, kännetecknas av marginalens tvåradiga omskrift på myntens åtsida till skillnad från den föregående periodens enradiga.

På det aktuella myntet har omskriften ersatts med motsols vända djurslingor, på åtsidan i form av två slingor med vardera fyra figurer i varje ring och på frånsidan en slinga med fyra figurer. Den inre dubbelcirkeln på myntets frånsida är utsmyckad med små cirklar inneslutande en punkt, något som förekommer på tidiga abbasider och samanider. Samma cirkel med punkt har använts till djurens ögon.

Bedömt utifrån dess färg och patina så har det en hög silverhalt som uppskattas till över 90%. Med start

omkring 945 börjar dirhamernasilverhalt successivt att sjunka kraftigt och mynt präglade från och med cirka 950 har i allmänhet en mörk, grov yta. Dessutom har den hårdare legeringen oftast inneburit att myntets kanter spruckit vid präglingen.

Volga-Bulgariska imitationer är inte direkt ovanliga och förekommer från läsliga till helt otolkbara. I det Volga-Bulgariska riket var Bulgar huvudstad, beläget ungefär 750 km öster om Moskva och en av de mycket viktiga handelsplatserna för resande på rutterna från österns rika länder till Skandinavien och Sydeuropa. Ibn Fadlan har i sin samtidskildring beskrivit mötet med Volga-Bulgarernas härskare år 922 och också om sitt möte med vikingarna på handelsfärd i österled.^{2,3}

Jag kontaktade Gert Rispling, landets främste expert inom islamiska mynt. Han hade tidigare inte sett någon liknande dirham med stiliserade djurfigurer och berättade att det skedde en drastisk försämring av stilen på 930-talet i Bulgar. Mynten blev mer förvirrade i sitt utförande vilket skulle kunna stämma in på aktuella myntet, men samtidigt reducerades vikten och många mynt beskars runtom för att passa den nya viktstandarden. Det

2a. Djurornamentiken förtydligad där djurslingorna med vardera fyra vänstervända djur framgår. För överskådlighetens skull visas åtsidans båda slingor separat i två bilder.

Nederdelen på myntets åtsida är dubbelpräglad och relativt svag men ornamentiken framgår vid noggrann granskning.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: FÖRFATTAREN.

2b. Den välpräglade frånsidans tydliga djurslinga. Här har man haft mer utrymme och även kunnat få med djurfigurernas ben. Se även fig. 7.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: FÖRFATTAREN.

som då talar emot att det tillhör gruppen är att myntet väger 2,79 gram och har diametern 27,0 mm, helt i paritet med den ordinarie viktstandarden för de arabiska dirhamerna.

Andra områden där det märkliga myntet kan ha haft sitt ursprung är från khazarernas respektive rusernas riken under 900-talet. Tyvärr är den numismatiska forskningen knapphändig kring dessa.

Khazarriket var beläget med sin centrala del mellan Svarta och Kaspiska havet och med nordlig utsträckning till Volga-Bulgarernas rike. Riket hade betydande inflytelse över handeln till Europa från Orienten via Sidenvägen och blev en buffertstat mellan det kristna Bysans och de expanderande muslimerna. På 900-talet gick successivt det blomstrande riket kraftigt tillbaka och en sista återstod som fanns kvar på Krim tillintetgjordes i ett slag år 1016 av ryssar och bysantiner i förening.^{4,5}

Rusernas rike

Ett mer troligt ursprung är att myntet är rusiskt. Rusernas rike låg betydligt längre västerut. Enligt Nestorskrönikan, den viktigaste inhemska källan till Rysslands tidiga historia, upprättades rusernas rike under 800-talets andra hälft. Nestorskrönikan som sammanställdes cirka 1112 baserades på ett antal tidigare krönikor från perioden 1037–1096.^{6,7}

Efter inbördes strider mellan olika stammar bestämde man sig för

att värva en ledare från andra sidan havet. Rurik, den äldste av de tre vikingabröder som kom över för att samla stammarna, uppges att ha slagit sig ner i Novgorod (Holmgård), där han enligt krönikan troligen dog 879. Rurikdynastin som grundades styrde Ryssland ända till 1598. I och med erövringen av Kiev omkring 882 flyttades också rikets tyngdpunkt dit och kom då att omfatta flera viktiga platser som Ladoga, Novgorod och Smolensk.^{8,9,10}

Det är viktigt att påpeka att kronologin för de första dekaderna har debatterats kraftigt. Sammanställda data pekar på att av Rurikdynastins, Rurikid Rus, ryska rike har etablerats och vuxit fram under perioden cirka 895–945.¹¹

”Rus” är starkt förknippad med nordiskt inflytande och själva namnet Rus anses vara nordiskt av samma ordstam som det finska namnet för Sverige, Ruotsi, och kan härledas från *Rodŕ*, roddare. Härifrån stammar även namnen Roden och Roslagen. Rus förekommer i flera skriftliga källor som namnet på vikingar i Österled.^{12,13}

Viacheslav Kuleshov, Eremitaget i St. Petersburg,¹⁴ hävdar att myntet, fränsett djurslingan, stilistiskt liknar de kända rusiska dirhamimitationerna och bedömer att det är tillverkat cirka 920–930. Han säger också att han inte känner till något liknande mynt med djurornamentik i Eremitagegets samlingar.

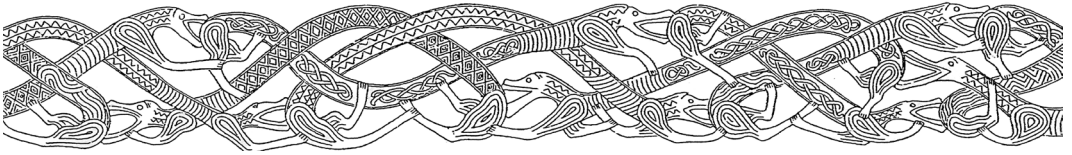
Proveniensen

Dessvärre har det inte gått att spåra myntets proveniens. Som nämnts inledningsvis så har det bytt ägare många gånger och det var först efter det att djurslingorna upptäcktes som myntet fick sin uppmärksamhet. Innan dess, klassat som en ”Volga-Bulgarisk” imitation av ett arabiskt mynt, väckte det nog ingen direkt större uppmärksamhet. Myntet har spårats tillbaka till att det har inhandlats på Frimynt i Helsingborg och där köpts från en svensk handlare runt år 2000 eller kanske något senare. Tyvärr leder inte spåren vidare, men det kan inte uteslutas att myntet har en svensk proveniens.

Drakslingor och djurornamentik

Även om myntets djurslingor är primitivt utförda så förs tanken ikonografiskt till de vikingatida orm- och drakslingorna som är välkända från både föremål och runstenar. Djurornamentik i olika former har förekommit under lång tid och många olika stilar har utvecklats och avlöst varandra. Några exempel på dessa är Osebergs-, Jellinge-, Ringerike- och Urnes-stilarna som täcker perioden från 800-talets början till 1100-talets första hälft.

Hos många framställningar som visar sammanflätade djur är det svårt att spekulera i vad avbildningen egentligen avser: orm, ödla, drake eller kanske rentav något fabeldjur som vi ännu inte tolkat.

4. Djurfigurerna på Osebergsvagnen.
FRÅN WILSON (1995). BILDBEHANDLAD AV FÖRFATTAREN.

På runstenarnas oftast vackra och välgjorda ormslingor finns flera exempel på ”ormar” i olika skepnader. Vid Orkesta kyrka i Vallentuna finns en vacker runsten (U344) där ormen försetts med både fram- och bakben och i Skånela socken, Sigtuna kommun, finns det två runstenar (U295, U305) där ormarna till och med är försedda med vingar. *Fig. 3.*

Andra exempel är det rikt dekorerade Osebergsskeppet med sina fint skurna trädetaljer. *Fig. 4* visar en teckning av en sidopanel från den magnifika vagnen som fanns i skeppet. Som på myntet ser man även här upprepade djurfigurer där den ena biter den andra.¹⁵

3. Runstenen U344 vid Orkesta kyrka.
FOTO: RIKSANTIKVARIÉÄMBETET,
NÅGOT BESKUREN.

I Danmark finns den berömda silverbägaren från Jellinge, en liten bägare som hittades i Gorms stora gravhög. Gorm var far till Harald Blåtand vars praktfulla runsten kan betraktas utanför Jellinge kyrka. Dekoren på bägaren har gett upphov till den så kallade Jellingestilen.

Att djurornamentiken inte bara förekom i Skandinavien kan vi se från bland annat Isle of Man, beläget i Irländska sjön mellan England och Irland. Ön kontrollerades av vikingar under lång tid och är rik på lämningar där det finns flera exempel på hur olika konstnärliga stilar, keltisk, skandinavisk, engelsk och irländsk, möts och har blandats. Vid Bradans Church strax utanför Douglas finns två kors, Thorleif's och Odd's Cross, av keltisk typ kombinerat med vikingatida runskrift och djurornamentik, båda avbildar slingrande reptilliknade fantasidjur (*Fig. 5*).^{16,17}

Som redan nämnts talar vikten och diametern emot att myntet skulle tillhöra den degenererade och viktninsade gruppen av volgabulgarer från cirka 930-talet. Kuleshov bedömer att myntet är präglat i det rusiska riket. Utan tvekan måste kulturinflenser från både öst och väst ha präglat riket inte bara när det gäller bildspråk utan också när det gäller myter och legender. Det är på så sätt stampskläraren har påverkats, då han försökt imitera mittfältens kufiska text och kombinerat detta med det vikingatida bildspråkets djurornamentik och då skapat den sammanflätade djurslingan.

En högst fri tolkning

Vad stampskläraren avsett att symbolisera med de ödleliknande figurerna går aldrig att få svar på, men det kan mycket väl ha varit inspirerat av my-

5. Del av bildornamentiken på Thorleif's Cross.

FRÅN WILSON (2008). BILD-
BEHANDLAD AV FÖRFATTAREN.

ter och sägner som florerat i riket. En intressant tanke väcktes att försöka hitta någon form av mytologisk koppling till symboliken.

Den högst fria tolkning som växte fram efter att ha letat bland fabler, legender och myter blev att de avbildade djuren är salamandrar. Salamandrar och ödlor är utseendemässigt ofta väldigt lika varandra men taxonomiskt skiljer de sig markant. Salamandrarna tillhör klassen groddjur och är både vatten- och landlevande, medan ödlorna tillhör reptilerna eller kräldjuren och lever på land med stor spridning i varmt och torrt klimat. Det finns flera hundra arter av salamandrar, beroende på hur man räknar undergrupper, med flera från varandra skilda utbredningsområden. Åtskilliga arter förekommer i Europa och nordvästra Asien, från centrala Skandinavien och centrala Finland söderut samt österut till Uralbergen och Kaspiska havet. Vissa arter av salamandrar är mycket färgglada i sin teckning.^{18,19}

Salamandrar kallades i folksagorna för eldödlor och troddes leva i och födas ur eld. En specifik art som beskrevs för första gången vetenskapligt år 1758 av Carl von Linné har just namnet Eldsalamander (lat. *Salamandra salamandra*).²⁰

Varför föll då min tolkning på att det skulle vara salamandrar och inte ödlor på myntet? När jag började forska kring myntets möjliga symbolik fann jag snabbt att salamandern är mytomspunnen sedan väldigt långt tillbaka och förekommer rikligt i legender, sägner, heraldik och alkemi och även i dagens olika fantasyromaner och spel. En vidare tolkning är att mittfältens till stora delar förvirrade text i sammanhanget skall ses som eldslågor.

6. Eldsalamander.

KÄLLA: WIKIPEDIA.

Den mytiska salamandern

Redan Aristoteles (384–322 f.Kr.) och senare Plinius den äldre (23–79 e.Kr.) associerar salamandern med eld och att den skapades av eller föddes ur elden. Plinius den äldre trodde att salamandern hade en så kall kropp att den kunde släcka vilken eld som helst. Man trodde också att skinn och extrakt från djuret gav skydd mot eld och hetta.²¹

Tidiga resenärer på östlig rutt till Kina berättade att de sett kläder vävda av hår (!) från salamandrar som skyddade bäraren från eld.²²

En av medeltidens stora legender handlar om Johannes Prästen, en mäktig prästkung över ett stort kristet rike långt i fjärran. Vid slutet av 1100-talet nåddes Europa av ett brev signerat Johannes Prästen av Indien. I brevet hävdades att han härskade över många riken som flödade av mjölk och honung. En mängd förunderligheter beskrevs, om märkliga djur och dyrbara ädelstenar. Johannes Prästen skulle ha haft en mantel gjord av salamanderhår.^{23,24,25}

Till och med den lärde Leonardo da Vinci (1452–1519) skrev att salamandern inte hade några matsmältningsorgan och får ingen mat mer än från elden.

Salamandern nämns också i Tal-mud,²⁶ judendomens stora efterbibliska skrifsamling, som en varelse vilken är skapad av eld, och om man smörjer sig med blodet från den blir man immun mot att skada sig från elden.

Enligt Sahih Bukhari²⁷ (810–870), en av Sunni Islams ”Sex heliga böck-

7. Frilagd salamanderfigur från myntets fränsida.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: FÖRFATTAREN.

er” med Muhammeds ord, hade Muhammed sagt att salamandrar är ”skojare eller otyg” som ”bör dödas”.

Flera berömda grekiska filosofer, bland andra Platon, och Pythagoras, utvecklade under antiken föreställningen om världsalldet inordnat i fyra element, Jord, Luft, Eld och Vatten. Dessa förblev ända in under medeltiden betraktade av alkemister att vara grunden till all materia. Även inom många religioner, till exempel islam, judendomen, taoismen och buddhismen, har de fyra grundelementen, även om i vissa fall något annorlunda uttryckta, spelat en relativt stor roll.

I medeltidens folktro kopplades salamandern till grundelementet Eld och har beskrivits som grundelementets ande. Enligt Paracelsus, en schweizisk 1500-talsläkare, alkemist, naturfilosof och mystiker, är ”salamandrarnas mark jorden, och himlen är deras luft, så som elden är deras kaos: de får alltså sin föda från jorden och elden och luften är deras himmel”. Hans tankar var i hög grad en produkt av medeltidens tankevärld

präglade dels av magiskt tänkande och dels av Platon.²⁸

Salamandern finns även representerad i en hieroglyf, använd av egyptiska präster, med betydelsen av en bränd man eller i andra tolkningar en man som döddes av kyla.²⁹

Förutom att kunna bemästra elden ansågs salamandern ha andra egenskaper. Den sades också vara så giftig att om den slingrade sig runt ett fruktträd så blev trädets frukter förgiftade. Kom salamanders saliv i kontakt med mänsklig hud så tappade man allt hår.³⁰

Ytterligare en egenskap hos salamandern som säkert har bidragit till dess mytomspunna existens är förmågan att återskapa förlorade extremiteter. I religiösa kopplingar kan detta ha symboliserat återuppståndelsen.

Fakta om myntet

Vikt: 2,79 gram.
Diameter: 27,0 mm.
Stampställning: 180°.
Risplings stampnummer: S1395.³³

8. En oskadd salamander i elden och en annan som sprider sitt gift i äppelträdet.
Den sjuke mannen har ätit ett förgiftat äpple.

FRÅN EN 1200-TALSSKRIFT I BODLEIAN LIBRARY, UNIVERSITY OF OXFORD, ENGLAND.

Förklaringar

Varför förknippades då salamandern i myterna i så stor utsträckning med eld? Den enkla förklaringen är att vissa arter av salamandrar lever och övervintrar i håligheter i stockar och murken ved. När man lade veden på eldstaden flydde de från sin säkerhet när de kände eldens hetta. Det kunde säkert varit åtskilliga salamandrar som låg i dvala i en och samma stock och efter en stund på elden rusade dessa till synes fram ur lågorna till betraktarnas häpnad.

De mantlar och tyg som sägs var vävda av "salamanderns hår" har förmodligen sin förklaring i att de använt asbestfibrer och eventuellt andra fibrer som motstår eld och att man använt symboliken att dessa liksom salamandern motstår elden.

Att salamandern skulle vara giftig är helt korrekt men att förgifta ett helt träd är överdrivet. Vissa arter som till exempel eldsalamandern innehåller steroidalkaloiden samandarin som är ett mycket kraftigt gift. I mindre doser ger det en starkt paralyserande effekt.^{31,32}

Tack

Jag vill uttrycka mitt stora tack till Gert Rispling och till Viacheslav Kuleshov för intressanta diskussioner kring det märkliga myntet samt till Monica

Golabiewski Lannby som väckte idén att försöka hitta en koppling i myter och legender för det djur som verkar avbildat. Dessutom vill jag särskilt uttrycka min tacksamhet till Anders Persson, Helsingborg, som upptäckte och informerade mig om de "dolda bilderna" i myntet.

Intressant kompletterande läsning

Medeltida avbildningar av salamandrar:
www.bestiary.ca/beasts/beatgallery276.htm#

Sir Thomas Browne: Pseudodoxia Epidemica (1646; 6th ed., 1672) III.xiv (pp. 153-154) <http://penelope.uchicago.edu/pseudodoxia/pseudo314.html#note1>
Ztevetevans: Mythical Beasts: The Salamander, wordpress.com April 2, 2014 <https://ztevetevans.wordpress.com/2014/04/02/mythical-beasts-the-salamander>

Noter och referenser

- Enligt Michael Bates periodisering.
- Wikander S. 1978. Araber Vikingar Värningar.
- Gunnarsson B. 2015. And they returned from the East with silver and incredible tales ... *Festskrift till K. Jonsson*.
- sv.wikipedia – Khazarer
- en.wikipedia – Khazars
- Mixeev, S.M. (2011). Kto pisal "Povest' vremennyh let"? Moskva, 2011. (*Slavjano-germanskie issledovaniya*. Vol. 6).

- Gippius, A. A. (2012). Do i posle Nachal'nogo svoda: rannaja letopisnaja istorija Rusi kak ob'ekt tekstologičeskoi rekonstrukcii. Makarov, N. A. (red.): Rus' v IX–X vekax: arxeologičeskaja panorama. Moskva & Vologda, 2012. S. 36–63.
- Noonan T. S. 1997. Scandinavians in European Russia. *The Oxford Illustrated History of the Vikings*, ed. P. Sawyer.
- Hjardar K., Vike V. 2011. *Vikingar i krig*.
- Hall R. 2007. *Exploring the World of the Vikings*.
- Zuckerman, C. 2000. Deux étapes de la formation de l'ancien État russe. Kazanski, M. e. a. (éd.): Les centres proto-urbains russes entre Scandinavie, Byzance et Orient. (*Réalités byzantines*. 7). Paris, 2000. P. 95–121.
- Edberg R. 2001. Ingegerd, Olof Skötkonungs dotter. Ett kvinnoöde från vikingatiden. *Sigtuna Museers Skrifiserie* 6.
- Lane K. 2005. *Vikings in the East: Scandinavian Influence in Kievan Rus*.
- Viacheslav Kuleshov är sedan oktober 2017 postdoktor på Numismatiska Forskningsgruppen vid Stockholms Universitet.
- Wilson D. M. 1995. Vikingatidens konst. *Signums svenska konsthistoria*.
- Wilson D. M. 2008. *The Vikings in the Isle of Man*.
- Isle of Man Guide: <http://www.iomguide.com/no73.php>
- www.zoonen.com/artikel.asp?oid=2706
- www.wetlands.se/news_facts_swe.php
- sv.wikipedia – Eldsalamander
- ztevetevans.wordpress. – mythical-beasts-the-salamander
- en.wikipedia – Salamanders in_folklore_and_legend
- Dick Harrison – blog.svd.se/historia/2014/09/16/prasten-johannes-rike/
- Henrik Höjer – Dagens Nyheter 2000-04-27, Kultur essä: Johannes Prästen.
- en.wikipedia – Salamanders_in_folklore_and_legend
- sv.wikipedia – Talmud
- en.wikipedia – Sahih_al-Bukhari
- sv.wikipedia – Paracelsus
- en.wikipedia – Salamanders_in_folklore_and_legend
- ztevetevans.wordpress. – mythical-beasts-the-salamander
- wiki.magiskamolekyler.– Djur_som_innehaller_droger
- en.wikipedia – Samandarin
- Gert Rispling har arbetat fram ett register över imitationer där myntet har beteckningen S1395.

Bankokommissarie Torgny Lindgren idégivare till Riksbankens jubileumssedel 1968

Detta år, 2018, firar Sveriges riksbank sitt 350-årsjubileum. Till 300-årsfrandet för femtio år sedan framställdes en 10-kronorssedel för allmän cirkulation. Bankokommissarien Torgny Lindgren var Riksbankens idégivare till jubileumssedeln. Med sina gedigna historiska kunskaper resonerade han kring vad som kunde vara lämpligt att visa på en sedel värdig att representera en 300-årig riksbanks-historia.

Torgny Lindgren (1905–1984) var också samlare av mynt och sedlar, samt författare och medlem från 1936 i Svenska Numismatiska Föreningen och dess ordförande 1953–1961. Från 1977 och framåt bidrog han med ett flertal artiklar i *Myntkontakt*, senare *Svensk Numismatisk Tidskrift*.

Till jubileet för femtio år sedan sammanställde Torgny Lindgren på Riksbankens uppdrag den omfattande presentationen av *Riksbankens sedelhistoria 1668–1968*, en bok som väl ingen sedelintresserad vill vara utan. I *Bancoposten*, utgiven av riksbankstjänstemännens förening sedan 1916, hade han under flera år bland mycket annat läsvärt av honom redan skrivit artiklar med rubriken ”Huvuddragen av Sveriges sedelhistoria”.

Här presenteras i sin helhet hans viktiga och grundläggande rent historiska aspekter på utformningen av jubileumssedeln. Sedeln skulle ju användas som marknadsföring av Sveriges riksbank, godtas av allmänheten och framför allt visa bankens långa historia, faktiskt den äldsta av centralbanker i världen.

Kung Karl XI var utesluten i detta sammanhang ansåg han. Helst ville Lindgren ha med Axel Oxenstierna,

Torgny Lindgren (1905–1984)
på medalj utgiven 1985 av Svenska
Numismatiska Föreningen.
Konstnär: Léo Holmgren.

FOTO: MAGNUS WIJK.

men denne fick aldrig igenom sitt bankförslag och därför passade en bild av honom inte för Riksbankens 300-årsminne. Det var i ett palats som Oxenstierna låtit uppföra vid Storkyrkobrinken i vad vi nu benämner Gamla stan, som utgjorde bankens första hemvist 1668–1680.

Efter resonering fram och tillbaka kom Lindgren fram till att det inte var lämpligt att alls välja ut någon person till sedeln. Hans förslag blev i stället att utgå från bankens första sigill samt visa en symbol i form av Moder Svea och en byggnad, Riksbankens långvariga hemvist i Norra Bancohuset. Resultatet blev en kombination av hans förslag men inte riktigt som han tänkt sig. Men så är det, som han också tar hänsyn till, ett uppdrag för konstnären, formgivaren, att utforma själva slutprodukten utifrån det underlag som lagts fram och önskats.

Här följer Torgny Lindgrens tankar inför en jubileumssedel, daterade den 27 juni 1966:

Några synpunkter i anledning av förslaget om en JUBILEUMSSEDEL 1968 till hugfästande av riksbankens 300-årsjubileum.

Förslaget att fira riksbankens 300-årsjubileum genom att ge ut en speciell jubileumssedel är lika lyckat som originellt. Något dylikt torde inte ha förekommit, då andra sedelutgivande banker firat jubileer. Det har alltid varit i minnesmedaljens form, som jubileerna hugfästas: enda undantaget är väl Norges Banks jubileumsfrimärke. Riksbanken gav själv ut minnesmedaljer såväl 1768 till 100-årsjubileet som 1918 till 250-årsjubileet. En jubileumssedel torde ha större utsikter att bli spridd i vida kretsar än en minnesmedalj, som förmodligen inte skulle intressera mer än ett relativt begränsat antal samlare.

Då man vill skissera den lämpligaste utsmäckningen av jubileumssedeln, måste man ha i minnet, att de dekorativa elementen måste komma betraktaren att tänka på *just detta* att vårt lands regering och folkrepresentation – Kungl. Maj:t och Rikets Ständer – vid riksdagen på hösten 1668 fattade beslut om en bank, som nu existerat i 300 år. *Just detta* är – för att tala numismatiskt språk – jubileumssedelns ”ämne”. Det är m.a.o. här inte fråga om att illustrera svenskt bankväsendes utveckling i allmänhet, svenskt näringsliv i stort, svensk natur e.d.

Enligt klassiska principer skulle man kunna uttrycka ämnet på tre sätt: genom att avbilda en eller flera personer, som tagit initiativet till företaget och/eller främjat dess utveckling, genom att avbilda det eller de hus, där företaget haft sin verksamhet, eller

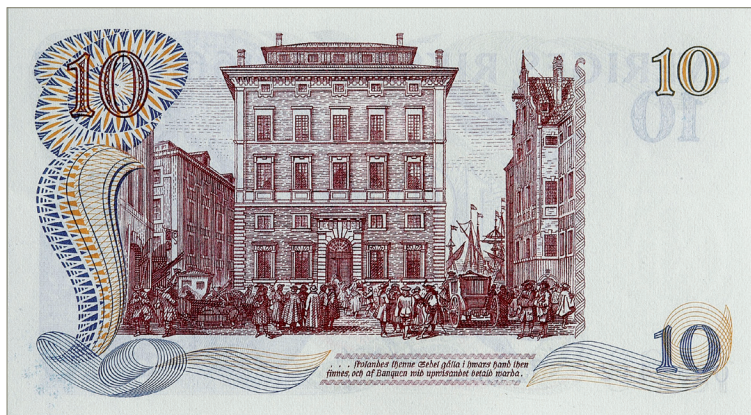
genom att återge sinnebilder (symboler), som betecknar företaget och/eller dess verksamhet.

Det första sättet ger konstnären tillfälle att inom ramen för den erforderliga porträttlikheten visa sin skicklighet som karaktärstolkare.

Det är inte många personer, vilkas porträtt kan komma i fråga på jubileumssedeln. Ett kungaporträtt är uteslutet: den 13-åriga Karl XI visste nog inte mycket om vad hans förmyndarregering och ständerna hade för sig 1668. (Det är f.ö. diskutabelt, om det över huvud taget är lämpligt med kungaporträtt på riksbankens sedlar.)

Axel Oxenstierna skulle för visso i och för sig förtjäna att porträtteras. Redan 1619 föreslog han en bank i Sverige och 1635 återkom han till denna tanke. Över huvud taget hyste han stort intresse för finansväsendet. Ofta citerat är hans yttrande: "Intet har varit mig så svårt att begripa som myntväsendet. Jag har därpå i fyrtio år funderat, men är lika vis nu på min ålderdom, som jag var den första dagen". Men Axel Oxenstiernas bankförslag ledde inte till någonting, det togs inte upp i den senare diskussionen. Ett porträtt av Axel Oxenstierna på jubileumssedeln skulle därför vara en i och för sig välförtjänt honnör åt en man, som tidigare än flertalet insåg betydelsen av ett svenskt bankväsen, men det skulle *inte knyta an till riksbankens 300-årsminne*. Det är också tveksamt, om Axel Oxenstierna med sin aversion mot statsdrift skulle sett en *Rikets Ständers Bank* med blida ögon.

Den som mer än någon annan har äran såväl av att tanken på ett svenskt bankväsen hölls vid liv efter Palmstruchska bankens fallissemang som av att den nya banken, *vår bank*, för 300 år sedan fick sin ännu ägande statsrättsliga ställning som Rikets Ständers Bank. d.v.s. modernt uttryckt som ett riksdagens verk, var riksskattmästaren Gustaf Bonde. Han hade sedan 1659 varit av regeringen tillsatt "överinspektor" över Palmstruchska banken: att han inte lyckades förhindra dess krasch torde

Sveriges Riksbanks jubileumssedel år 1968. Mått 120×68 mm.

På framsidan ses Svea – den kvinnofigur som symboliserar Sverige – med en trekronorssköld. Som förlaga till framställningen av Sveafiguren har Johan Carl Hedlingers medalj från 1729 använts. På baksidan ses bankohuset vid Järntorget i Stockholm, byggt på 1670-talet efter ritningar av Nikodemus Tessin den äldre. Här drev banken sin verksamhet 1680–1906. Som förlaga användes kopparsticket av Willem Swedde i Erik Dahlbergs *Suecia antiqua et hodierna*. Tryckplåtarna till sedelns graverades efter utkast av Albert Jorpes med Erik Palmquist som konstnärlig rådgivare.

FOTO: KUNGL. MYNTKABINETTET.

– eller kan – ha berott på motstånd från Magnus Gabriel de la Gardie. Gustaf Bonde, som dog i maj 1667, fick aldrig se sitt förslag om Rikets Ständers Bank realiserat. Han var en redbar ämbetsman, som avsevärt förbättrade det statsfinansiella läget. Det finns ett utmärkt porträtt av Gustaf Bonde i form av en medalj av den ypperliga barockkonstnären Johan Georg Breuer, en tid anställd i vår bank; medaljens fränsida visar två ymnighetshorn böjda kring en pelare.

Gustaf Bonde förtjänar förr att porträtteras på jubileumssedeln än Axel Oxenstierna, men den senare är givetvis mera bekant för allmänheten.

Några andra personer kan knappast komma i fråga. Det finns i riksbankens historia ingen "hjaltegestalt", ingen "han som räddade riksbanken". Bankofullmäktigeordföranden Johan Thegner var utan tvekan en stark man. Gustaf III:s finansminister Johan Liljencrantz och bankofullmäktigeordföranden Fredrik Bogislaus von Schwerin har största äran av 1776 resp. 1834 års stabilisering av penningväsendet. Men deras porträtt skulle knappast säga allmänheten någonting.

Att uttrycka ämnet genom att avbilda ett hus ("architectura numismatica") binder konstnären mest, eftersom avbildningen måste vara exakt.

Vår bank hyrde 1668–1680 lokaler i Oxenstiernska palatset, nuvarande Storkyrkobrinken 2. Banken hade 1680–1906 sina lokaler i det av Stockholms stad uppförda huset med nuvarande adressnummer Järntorget 84, som först hyrdes men sedermera köptes av banken. Från 1906 har riksbanken haft det nuvarande huset på Helgeandsholmen.

Enligt klassiska principer skulle det första huset, sålunda Oxenstiernska palatset, vara det, som borde avbildas på jubileumssedeln. Mot detta talar dock, dels att banken där inte disponerade hela huset, dels och framför allt att banken under den ojämförligt längsta tiden – inte mindre än 226 år av 300 – bott i huset vid Järntorget, som för många generationer av stockholmarna var "bankohuset"*. I detta hus utspelade sig de betydelsefullaste tilldragelserna i vår banks historia, här återupptogs sedelutgivningens 1701. I detta hus, som än i dag ligger mellan Norra och Södra *Bankogränd*, finns också bankofullmäktiges gamla sessionssal bevarad intakt. Riksbankens nuvarande palais på Helgeandsholmen torde sakna kvalifikationer som motiv.

Väljer man att uttrycka ämnet genom sinnebilder (symboler), binder man konstnären minst, eftersom han har stor frihet att kläda det givna idéinnehållet i form och färg.

Det finns ingen sinnebild, som lämpar sig bättre för ändamålet, än vår banks första sigill, som tillkom redan under bankens första verksamhetsår. Här kan konstnären låta kronan skimra i guld, ymnighetshornens blad, blommor och frukter återges i naturfärg och fyrkanten därunder blir ett stycke svensk granit med den inbyggna devisen, som talar om den trygghet och styrka, som det svenska samhället får genom riksbanken. (En uppgift för en kultiverad, känslig och kunnig konstnär som Eric Palmquist.) Det finns för visso andra symboler för bankväsen, finansväsen, bondenäring och bergshantering, trygghet och styrka, men i *vår banks* 300-åriga historia har inga andra symboler begagnats.

Ingen har numismatiskt bättre åskådliggjort samarbetet mellan regering och folkrepresentation än Johan Carl Hedlinger på framsidan till sin bankmedalj 1729. Hedlinger hade en fördel framför moderna konstnärer: de fyra stånden kunde lätt uttryckas genom respektive ståndsemlen. Så enkelt är det inte att beteckna Riksdagens Första och Andra Kammare.

Sammanfattning.

Ett porträtt är kanske mindre lämpligt, ty det går knappast att komma fram till ett personval, som inte kan kritiseras ur någon synpunkt. Det i och för sig vackra bankohuset vid Järntorget ger som huvudmotiv kanske inte tillräcklig frihet åt konstnären för en komposition.

För min del skulle jag vilja föreslå följande:

på *framsidan* en festlig komposition i barockstil (banken grundades under barockens högperiod i Sverige**) med så rikliga och glada färger, som tekniken tillåter, med utgångspunkt i vår banks första sigill;

på *baksidan* Moder Svea med en sköld med svenska lilla riksvapnet (tre kronor) framför sig och lejonet vid sina fötter, stödd mot ett solitt stenblock, som symboliserar riksbanken, med utgångspunkt i Hedlingers bankmedalj 1729 (i stället för ståndsemlen en inskrift: SVERIGES RIKSBANK 300 ÅR. TILL MINNE AV SVERIGES RIKSBANKS 300-ÅRSJUBILEUM 1968.);

som *vattenmärke* en bild av bankohuset vid Järntorget. Det har gammal tradition: Tumba bruk tillverkade på 1770-talet papper med en bild av bankohuset som vattenmärke. Önskvärt vore att på jubileumssedeln få *lokalisera* vattenmärket. Jubileumssedeln bör *avgjort ha talong*.

Jubileumssedelns upplaga och utlämningsstid bör inte göras för snäv: det är ju inte meningen att skapa någon raritet. Begränsas utlämningsstiden, går det som med jubileumsmynten, nämligen att allenast ett litet aktivt fåtal gör sig mödan att gå till riksbanken för att växla till sig ex-

emplar, under det att stora flertalet aldrig hör talas om jubileumssedeln. Jubileumssedeln bör utlämnas under minst ett år, så att vi får tillfälle att placera jubileumssedeln bland utländska turister sommaren 1969. Under hela utlämningsstiden bör jubileumssedeln utlämnas i riksbankens ordinarie likvider, så att allmänheten verkligen får se den och vänja sig vid den.

* Fredman låg och småpratade med sig själv "vid krogen Krypin, gentemot bankohuset, en sommarnatt år 1768".

** De svenska mynten från denna tid uppvisar tydliga barockdrag.

Sthlm 27.6.66
T. Lindgren.

MÅNGA ÅR SENARE presenterade och beskrev Torgny Lindgren den färdiga jubileumssedeln från 1968. I *Myntkontakt – Svensk Numismatisk Tidskrift* 1983:1 på sidorna 14–15 under rubriken "Sveriges riksbanks jubileumssedel år 1968" beskriver han sakligt och detaljerat dess utseende. Till stor del hade man anammat hans, med sitt historiska kunnande, värdefulla synpunkter på sedelns innehåll och symboliska bildmotiv. Sedeln utgavs i två miljoner exemplar från den 10 maj 1968 och blev ogiltig som betalningsmedel först tjugo år senare, den 31 december 1998.

Riksbankens sedeltryckeri låg fram till 1906 i Norra Bancohuset vid Järntorget i Gamla stan. Då flyttades tryckeriet till Helgeandsholmen i anslutning till Riksdagshuset, varifrån det år 1936 kom till Norr Mälarstrand på Kungsholmen invid Kungl. Mynt- och Justeringsverket. Här låg tryckeriet fram till 1974 och det var alltså där som jubileumssedeln trycktes 1968. Hela verksamheten flyttade ut till Tumba söder om Stockholm, där Riksbankens sedelpappersbruk funnits ända sedan 1755. Från 1 januari 2002 drivs sedeltryckeriet i Tumba av Crane AB.

Riksbankens huvudbyggnad ligger sedan 1976 på Brunkebergs torg i Stockholm.

Monica Golabiewski Lannby

Fokus på antika mynt

2017 års Gunnar Holst-medalj för numismatik tilldelades Michel Amandry

Av Curt Ekström

Ordföranden i Rut och Bengt Holméns stiftelse för numismatik, Eje Johansson, och Dr. Michel Amandry utanför Lödöse Museum.

FOTO: CURT EKSTRÖM.

Under den förlängda helgen 7–9 oktober förra året erbjöds vid olika tillställningar i Göteborg och Lödöse en serie föredrag om antika mynt av Dr. Michel Amandry, Paris, samt av de lokala numismatiska profilerna Rolf Sandström och Yngve Karlsson. Föredragen arrangerades av Rut och Bengt Holméns stiftelse för numismatik. Som avslutning och en höjdpunkt på arrangemangen tilldelade stiftelsen Michel Amandry Gunnar Holst-medaljen för år 2017 – en högst motiverad utmärkelse med hänsyn till hans betydande bidrag till numismatiken, och då främst inom området för antika mynt.

Michel Amandry uppvisar en gedigen numismatisk meritlista från en

lång och produktiv karriär. Sedan slutet av 1970-talet har han varit knuten till *Cabinet des Médailles de la Bibliothèque de France* i Paris, där han var direktör från 1991 till pensioneringen 2013. Han har även varit president för *International Numismatic Council* 2003 till 2009 och är sedan 2015 president för *Société Française de Numismatique*.

Parallellt med dessa ledande positioner har han bedrivit ett framstående akademiskt arbete främst inom området grekiska och romerska mynt. Hans viktigaste arbete anses vara projektet *Roman Imperial Coinage*, som han lanserade under 1990-talet tillsammans med Andrew Burnett. Arbetet med detta ambitiösa projekt pågår fortfarande i bokform

och på nätet med ett flertal forskare involverade. Utöver detta arbete uppvisar Michel Amandry en imponerande publikationslista från arbeten om myntskatter, utgrävningar och museisamlingar, samt från hans olika specialintressen, till exempel myntningen på Cypern, de romerska provinsmynten från Korinth och Markus Antonius *Fleet Coinage*.

Lördag 7 oktober

Västsvenska avdelningen av Föreningen Svenska Atheninstitutets Vänner i samarbete med Institutionen för historiska studier vid Göteborgs universitet stod som värdar för arrangemanget på Gamla Hovrätten i Göteborg lördag den 7 oktober.

Här gav Michel Amandry ett föredrag med den passande titeln *Masterpieces of Archaic, Classical and Hellenistic Coins*. Inledningsvis presenterades ett antal internationella forskare och skribenter, från Joseph Pellerin med *Recueil des monnaies des rois et des villes 1762–1765* till Otto Mørkholms och George Le Riders forskning på 1900-talet, som lagt grunden till vår kunskap om antika grekiska mynt.

De första kända mynten präglades i provinsen Lydien i nuvarande Turkiet omkring 600 f.Kr. Mynten var av elektrum, en legering av guld och silver. Dessa arkaiska mynt följdes av tidiga guld- och silvermynt präglade i Athen, Korinth, Aegina, Delphi, norra Grekland samt mynt präglade i södra Italien. Från den klassiska perioden presenterades mynt från Athen, från Sicilien, vilka anses som de mest konstnärliga, samt mynt fram till Philip II från Makedonien. Den hel-

Michel Amandry föreläser vid GNF:s månadsmöte i Göteborg.

FOTO: EJE JOHANSSON.

lenistiska perioden, med början från Philips son Alexander den Store, uppvisar ett stort antal mynt från olika kungariket, som uppstod efter Alexanders död i Babylon 323 f.Kr, fram till tiden för romarrikets övertagande av makten i medelhavsområdet.

De mynt som presenterades under föredraget var av yppersta klass och kvalitet, av ekonomiska skäl ej tillgängliga för en normalsamlare av grekiska mynt, som får nöja sig med att njuta av de uppvisade bilderna.

Dagens andra föredrag med titeln *Romersk myntning – en översikt* hölls av Rolf Sandström, tidigare ordförande för Göteborgs Numismatiska Förening (GNF), mottagare av Gunnar Holst-medaljen 2013 och författare till den nu slutsålda boken *Romarna och deras mynt* (se SNT 2013:8).

Föredraget gav en heltäckande bild av romarrikets myntutveckling från tidigt 200-tal f.Kr. med silverdidrachm och gjutna bronsmynt fram till Anastasius myntreform 498 e.Kr., som i numismatiska kretsar anses som början av den bysantinska eran. Under de närmare 800 åren var utvecklingen förvånansvärt långsam med till exempel silverdenaren som

huvudmynt från 210 f.Kr. till 240 e.Kr., det vill säga under 450 år.

På grund av inflation och silverhaltsförsämringar förekom dock ett antal myntreformer. Under Caracalla infördes en dubbeldenar kallad antoninian och Diocletianus myntreform inkluderade bland annat silvermyntet argenteus, som av Konstantin den Store ersattes med siliqua. På guldmyntsidan kan nämnas kejsar Augustus införande av aureus och Konstantin den Stores solidus.

Söndag 8 oktober

Söndagens traditionella *Myntdag i Lödöse* hölls på Lödöse Museum och arrangerades av Lödöse Museum, Rut och Bengt Holméns Stiftelse för Numismatik och GNF. Utöver de två föredragen gavs tillfälle för allmänt besök i det intressanta museet för beskådande av en imponerande medaljsamling utställd av GNF samt för bestämning och värdering av numismatiska föremål.

Yngve Karlsson presenterade söndagens första föredrag *Kufiska mynt* – ett föredrag i linje med hans förkärlek till exotiska och svårbestämda mynt. Hans bok *Sasanian Silver Coins* ut-

kom 2015 (se SNT 2015:5) och under utarbetande är böcker om islamiska mynt – ämnet för dagens föredrag. Efter att muslimerna besegrat sasaniderna år 651 fortsatte man dock att i centrala och östra delen av riket präglade mynt i sasanidisk stil och i väst i bysantinsk stil.

En myntreform genomförd år 698 medförde en standardisering av de islamiska mynten. Under föredraget presenterades exempel på mynt från umayyader, abbasider och samanider, liksom de islamiska myntfynd som gjordes 2011 vid gården Köping vid Göta Älv norr om Lödöse.

Dr. Amandrys andra föredrag behandlade hans huvudintresse, *Roman Imperial Coinage – an Overview*. Till att börja med diskuterade han terminologifrågan om *Roman Imperial Coins* (RIC) and *Roman Provincial Coins* (RPC), vilka delvis är överlappande. RIC har getts ut i 13 volymer mellan 1923 och 1994 och reviderade upplagor är under utarbetande, medan RPC har getts ut i fem volymer och 15 är planerade – RPC finns även delvis på nätet under <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>.

Huvuddelen av de mynt som användes i provinserna producerades lokalt även om Rom levererade ett stort antal mynt, speciellt guld- och silvermynt. Provinsmynten producerades i hela medelhavsområdet och de från Mindre Asien visar sig vara dominerande. Under föredraget presenterades intressanta detaljer som medlemmar från kejsarfamiljen, som enbart finns med på provinsmynt, samt mynt från kejsarliga besök i provinserna och olika lokala idrotts-tävlingar.

Måndag 9 oktober

På måndagen den 9 oktober presenterade Dr. Amandry sitt tredje föredrag på GNF:s månadsmöte i Rambergskyrkans församlingshem – *The Romanization of Hellenistic Coinages in the Mediterranean East*. Detta kan ses som en övergång mellan hans första föredrag om grekiska mynt och det andra om romerska provinsmynt.

Michel Amandry tilldelas Gunnar Holst-medaljen för år 2017 av stiftelsens vice ordförande Bo Gustavsson.

FOTO: EJE JOHANSSON.

Här beskrevs till exempel hur romarna efter att ha besegrat kung Perseus av Makedonien vid Pydna år 168 f.Kr. gav ut en serie makedonska mynt, liksom utvecklingen i nuvarande västra Turkiet med silver cistophorus i flera städer. I Syrien fortsatte seleukidiska mynt, nu med romersk prägling. Detta ägde även rum i Egypten.

De tre föredragen av Michel Amandry gav härmed en heltäckande bild av utvecklingen av mynt i medelhavsområdet, från de tidiga arkaiska grekiska mynten till de sena romerska provinsmynten.

Härefter följde höjdpunkten på Michel Amandrys göteborgsbesök

där han först av Eje Johansson, ordförande i Rut och Bengt Holméns stiftelse för numismatik, erhöll ett inramat diplom med prismotiveringen för tilldelandet av 2017 års Gunnar Holst-medalj för numismatik. Därefter förädrades han medaljen av stiftelsens vice ordförande Bo Gustavsson.

Rut och Bengt Holméns stiftelse och GNF har all heder av en väl genomförd och intressant numismatisk helg – betydelsen av aktiva lokala numismatiska organisationer framstår härmed tydligt. Helgens föredrag pekar även på vikten av och nöjet med att samla antika mynt med dess historia, geografi, kulturhistoria, mytologi under högst konstnärliga former – allt detta i ett behändigt format.

Guldrakteater – tillägg

Redan i SNT 2006:1 sid. 14–15 skrev Rolf Sjöberg en kort men informativ introduktion om de nordiska guldrakteaterna, deras bakgrund och beskrivning av grupperna A, B, C, D. En riktigt bra artikel som borde ha använts och nämnts i SNT:2 om Guldrakteater med anledning av ett pressklipp 1853. Dessutom har han med ytterligare referenser. För den specialintresserade kan Sjöbergs artikel rekommenderas varmt, se numismatik.se/pdf/snt12006.pdf.

Vi vill påminna om det användbara artikelregistret på SNF:s hemsida: numismatik.se/2publikationer/SNT_register_till_2017.pdf

Svenska Numismatiska Föreningens hemsida – www.numismatik.se – har nu utökats med ännu fler av Svensk Numismatisk Tidskrifts utgåvor i pdf-format. Nu från och med 1995 och framåt, men fler kommer.

För hemsidan ansvarar Lennart Castenhag. Han skriver även ett flertal egna artiklar i numismatiska ämnen, vilka han lägger upp på hemsidan. Under rubrikerna Nyheter, Artiklar respektive Månadens Litteratur och Utställning återfinns hans och andra författares numismatiska alster eller litteraturanmälningar. Ett starkt komplement till den tryckta tidskriften SNT som ju ägs och utges av föreningen.

Enbart hittills under detta år, 2018, har såväl följande välillustrerade längre artiklar som smärre numismatiska meddelanden inom ämnet publicerats på SNF:s hemsida:

Anhalts anonyma furstar på 1200-talet
Olof Skötkonungs sigtunapenningar från ca 995 – Sveriges första mynt?

Mynten i det tidiga Makedonien – en introduktion.

Fyrken 1654 finns inte – den var feltolkad.
Förteckning över tryckta författningar, mynt-förordningar ... rörande det svenska myntväsendet. Av A. W. Stiernstedt, 1876.
Brakteat präglad för Ottokar II.

Svenska tecken i latinsk text.

Klipping ett öre 1625 med en vikt motsvarande halvt öre.

Ett nyköpingsöre 1627 med avstavat VAN.
Gustav II Adolf kreutzer 1632. Kreutzerförteckningen uppdaterad.

Mynt från kungariket Mallorca.

Sceatta List av Tony Abramson, 2012.

Styca från det forntida kungadömet Northumbria.

I Nyhetsarkivet finns dessutom de äldre artiklarna arkiverade.

MGL

MGL

Romerska riket. Marcus Aurelius.
Denar 169–170.

Vikt 2,7 g, diam 19 mm.

FOTO: PETER ZETTERLUND, ARKEOLOGERNA.

Filosofens mynt

Romerska denarer hittas då och då, framförallt på Gotland. Men även på fastlandet finner vi emellanåt dessa mynt från en avlägsen tid. Det senaste är från Östergötland, från en arkeologisk undersökning i Fiskeby utanför Norrköping.

Myntet är utgivet år 169–170 e.Kr. för kejsaren Marcus Aurelius som finns avporträtterad på denarens åtsida. Omskriften lyder: M ANTONINVS (Marcus Aurelius Antonius) AVG (Augustus = den upphöjde, en hederstitel) TR P (tribunicia potestas) XXIII (folktribun för 24 gången). För eftervärlden är nog Marcus Aurelius mest känd för sina självbetraktelser. I hans nedskrivna tankar beskriver han svårigheten att bevara sin personliga integritet i en förgänglig och turbulent värld.

Marcus Aurelius levde 121–180 e.Kr. Han har kallats filosofen på kejsartronen. Under hans tid som kejsare, 161–180, befann sig emellertid romarriket i ett närmast permanent krigstillstånd. Valet att på denarens fränsida visa den romerska segergudinnan Victoria som håller en segerkrans kan nog ses som en from förhoppning i prövande tider. Omskriften lyder här: VICT AVG (Victoria Augusti) COS (consul) III (konsul för tredje gången).

En ännu äldre denar hittade pigan Inga Lena Ingerdotter i Arvidslund, Rönö socken, Östergötland. Den var präglad för Marcus Aurelius företrädare Antoninus Pius (138–161) i Rom år 140–143. På dess fränsida ses Aequitas som stod för rättvisa och likhet inför lagen.

Ulrika Bornestaf

Cecilia von Heijne, ny enhetschef för den Kulturhistoriska samlingen vid Statens historiska museer. FOTO: OLA MYRIN.

En glädjande nyhet

är att 1:e antikvarie, fil.dr Cecilia von Heijne vid Kungl. Myntkabinetet har fått tjänsten som enhetschef för den Kulturhistoriska samlingen vid Statens historiska museer. I enheten ingår samlingarna vid Kungl. Myntkabinetet, Tumba bruksmuseum, Hallwylska museet, Livrustkammaren, Skoklosters slott samt kyrkliga inventarier på Historiska museet. Tjänsten tillträdde den 1 maj i år.

Enheten sorterar under avdelningen Samlingar och forskning inom den från 1 januari i år nybildade myndigheten Statens historiska museer (SHM). I enheten för den kulturhistoriska samlingen finns också numismatikerna och 1:e antikvarierna Ulrika Bornestaf och Richard Kjellgren.

Cecilia von Heijne disputerade år 2004 vid Stockholms universitet med sin numismatiska avhandling *Särpräglad. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Blekinge och Halland (ca 800–1130)*. Hon har även publicerat en av katalogerna inom projektet *Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen. 12. Myntfynd från Skåne. Kristianstads län*. 2015. Inom hennes forskningsområde finns mynt präglade under Magnus Eriksson, ett långt gånget projekt med arbetsnamnet *Ett land – ett mynt*. Dessutom har Cecilia varit

redaktör för ett flertal numismatiska samlingsutgåvor. Hon har varit anställd på Kungl. Myntkabinetet sedan 2004.

Läs mer om Statens historiska museers myndighetsombildning i SNT 2018:2 sid. 38 samt på shm.se

MGL

Vitterhetsakademiens numismatiska boksamling finns fortfarande på Kungl. Myntkabinetet

På nätet hittar du VITALIS, Vitterhetsakademiens biblioteks huvudkatalog:
vitalis.raa.se

Mer info får du från bibliotekarien på KMK:
carina.bergman@raa.se

Sven-Olof Källerholm: Karl XI:s 1 öre i silver 1661–1697. 2018.
128 sidor. Illustrerad. Inbunden.
Upplaga 400 ex.

MYNTSAMLANDE KAN HA många olika drivkrafter. I den svenska numismatikens samlargryning – under senare delen av 1500- och 1600-talen – var ambitionen att samla in och kartlägga de svenska mynttyperna som presenterade bevisningen av vår illustra kungalängd, alltsedan Olof Skötkonungs dagar. I så måtto tillhör ju Sverige fortfarande en av de allra äldsta monarkierna i världen.

Med numismatikerna Brenner och Berchs illustrerade tryckta planschverk ökade allmänhetens insikter om vad som fanns och hur de samlingsbara mynten och medaljerna kunde se ut. In på 1800-talet växte sedan ambitioner att samla även detaljerade avvikelser, undertyper och varianter som upplevdes avsiktliga och intressanta. Härmed öppnade sig fälten för samlare av såväl dyrbarheter som samlare med modesta resurser att göra insatser. De gemensamma nämnarna var likväl intresse, ambitioner och "öga" att söka för att finna – avvikelser! Inom olika sådana specialområden må framhållas historiska, framgångsrika och ofta refererade publicerade ambitioner av Hallborg och Hartman, Levin, Appelgren, Cavalli, Bonnier, Törngren, Rundberg och Malmer.

I dagens alltmer digitaliserade och internetbaserade värld med kommers och auktionskataloger som kan likna akademiska avhandlingar har en aldrig tidigare skådad ström av fotograferade föremål nått samlare, studenter och akademiker för studier, jämförelser och identifiering av olikheter ända ner på stampnivå. Med ökad detaljeringsnivå kommer med viss automatik behovet av skiljegränser för avsiktliga varianter med mer eller mindre viss betydelse kontra variationer som snarare är resultatet av

flydda tiders manuella framställan av präglingsverktygen, stamp- eller valsbilderna. De punsar och bildelement som manuellt användes tillsammans med handgraverade ingrepp för att bygga sådana helhetsmotiv resulterade som sig bör i smärre avvikelser, i överensstämmelse med arbetsmetoderna.

De så präglade mynten, resultaten av ibland många tiotals stamper per årgång och valsbilder (från 1665) med samma bildmotiv, erbjuder därför en närmast outsinlig källa till upptäckter och – ibland – överraskningar. För att greppa sådana variationer och finna en – om möjligt – röd tråd i kronologi och typologi samt intressanta historiska förklaringar krävs ordningssinne och kombinatorisk förmåga.

Referensbok

Mot denna bakgrund är det ett sant nöje att som tillfrågad få anmäla samlarvärlden tillkomsten av en kompletterande monografi inom ett strikt avgränsat samlar- och studieområde, Karl XI:s rikssvenska 1-ören i silver 1661–1697, av Sven-Olof Källerholm hemmahörande i Ljungby.

Undertecknad kom i kontakt med Sven-Olof under senare delen av

1980-talet då han med påtaglig gåpåår-anda började annonsera och direktkontakta samlare och mynthandlare efter dessa småmynt för att börja detaljsamla dem. Jag hade då själv varit i farten att samla ettören i bred bemärkelse sedan 1970-talet och enträget anskaffat typologiska väsentligheter även på området Karl XI.

Detta vidgade Sven-Olofs autodidakta insikter om det monumentala i uppgiften han föresatt sig, men drev honom också vidare i den anslagna ambitionen. Det blev följaktligen några resor till mig, då i Norrköping, och vice versa till Ljungby samt vartefter en smärre parad av rara, proveniensstinna exemplar och toppkvaliteter till Sven-Olofs växande och "mer behövande" samling, en uppmantran om någon!

Sven-Olof Källerholms på eget förlag publicerade hårdinbundna katalog omfattar 128 sidor och har tillkommit med excellenta uppförstora fotografier mestadels av Gabriel Hildebrand, teknisk layout av Magnus Wijk, benägen assistans av kompletterande bildmaterial från Kungl. Myntkabinetet och samlare, samt med tillskyndande bidrag från Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik. Typ- och kvalitetsklenoderna är härligt avbildade på omslagets fram- och baksidor.

Efter några inledande avsnitt med personligt skrivna förord och ingress kring hur samlingen vuxit och filosofin kring detta, ett par sidor fakta om myntningen och typologiska bildelements benämningar och illustrationer, kommer så en katalogdel där 498 olika ettöresexemplar avbildas. Inalles med omslagsbilderna finns 1 021 fotografier.

Katalogdelen är som sig bör kronologiskt upplagd, varvid varje åsatt präglingsårtal fått tjäna som inledning på ett referensnummer varefter, inom denna årgång, följer en löpnummerserie åsyftande varianter och variationer enligt vissa rubricerade strukturer. Referensnumret avslutas

sedan med – i förekommande fall – en raritetsindikation enligt veder-tagna definitioner som framgår av inledande fakta- och begreppsidor. Några uppseendeväckande klenoder presenteras också, varav hybriderna med årtalsändrade stampar från Karl X Gustav, det hittills unika öret 1661 (saknad hos KMK och oförklarligt försäld ur Sven Svenssons donerade samlingar, köpt av undertecknad på en SNF-auktion) och öret 1668 med "danskt Ö" i ÖR tillhör de extra-ordinära.

Värt att nämna i sammanhanget är Källerholms (och även undertecknads erfarna) uppfattning att samtliga årtal – i närmast ocirkulerade kvaliteter ("01/0") – är extremt sällsynta ("XR"). Trots ibland mycket stora upplagor var silverörena ekonomins arbetshästar och verkligen "folkets penningar"! Även namnkunniga finsmakande samlare har sällan haft några riktigt fina exemplar!

På detaljnivåer inser man i detta fall, precis som Bonniers katalog om Karl XI:s mynt, svårigheterna eller snarare det omöjliga att inom respektive årgång bringa en saklig och oomtvistad kronologisk ordning av varianter och variationer. Källerholm har därvidlag insett de praktiska begränsningarna och valt att med uppförstavade och mycket tydliga bilder avbilda myntvariationerna men inom en viss självpåtagen typologisk ordning. Detta är på en praktiskt tillämpbar nivå, där vi tack vare den illustrerade katalogen snabbt och enkelt kan konstatera jämförelser med mynt man vill referensnummerbestämma.

Det intressanta är att konstatera vilken otrolig blandning av punsar och stilar för bokstäver, siffror, kronor och andra detaljerade inklusive handgraverade bildelement som skapats. Mellan årgångarna återanvändes synbarligen såväl hela stampar (ibland med ändrade årtals-siffror) som punsar och bildelement vars livslängd kunde vara åtskilliga år. Vidare kan det i vissa fall råda tveksamheter och andra åsikter kring rapporterade upplagor (då man inte

alltid var konsekvent särskilja öres-valörmyntens (1, 2, 4, 5) enskilda upplagor, beräknade upplagor och bedömd livslängdsproduktion hos stampar. Att ens försöka ordna befintliga präglingar i någon slags ytterligare nedbruten inbördes kronologi är en utopisk kombinatorisk uppgift vars slutsatser ändå inte skulle kunna verifieras meningsfullt.

Katalogen levererar således vad som är möjligt begära, nämligen ett corpus för jämförande detaljstudier och med en överblickbar och användbar ordning som vad gäller de rikssvenska ettörena i silver överträffar Bonniers verk!

Denna specialiserade utgåva är ett utmärkt vägvisande resultat av nytta och upptäckarglädjen med special-samlande! Källerholm beskriver själv sin mer än trettioåriga färdväg på detta område och där målet inte bara har varit en så komplett samling som möjligt men att redovisa och delge sina samlarresultat i ordnad form, dels för att manifesteras sin samlarbedrift, dels för att återföra en ökad kunskap och insikt till samlarvärldens fromma in i framtiden.

Landet rymmer flera ambitiösa special-samlare som borde tillvarata detta goda exempel och leverera medan tid är! Det perfekta förteckningsverket är en ouppnåelig ambition, men en välarbetad kategoriserande och strukturerad avrapportering tillför och vägleder, vilket är stort med dagens mått mätt.

Det faktum att Sven-Olof kunde ha låtit hejdas av sin ordblindhet har han alltså överkommit. Undertecknad tycker att svensk numismatik har mycket att tacka för och ta intryck av denna viljedemonstration och detta rejäla avstamp till vidare framtida detaljstudier. Inte minst är samlarna och mynttekniskt intresserade forskare att gratulera som dels kan fortsätta jakten på de varianter som säkert finns kvar att återupptäcka, dels kanske med tiden kan meddela ökad förståelse kring myntningens vardag och process under karolinertidens största myntningsepok!

Per-Göran Carlsson

Plåt och plåtmynt inte alltid detsamma

DET ÄR VÄL ALLOM BEKANT bland oss myntintresserade att plåtmynten började ges ut under drottning Kristinas regeringstid. De första kom från Avesta myntverk år 1644 med värdet 10 daler silvermynt och senare – även från andra myntverk nära koppargruvor – i valörerna 8, 4, 2, 1 och ½ daler silvermynt. Alla i koppar och med inbördes olika vikt och storlek.

Med tiden uppkom värdebeteckningen *plåt* för 2 daler silvermynt. Hur kommer nu det sig? Från 1681 motsvarade 1 riksdaler i silver ett plåtmynt om 2 daler silvermynt i koppar, kallad riksdalersplåt och senare endast plåt. Sedan vikten sänkts för plåtmynten och 1 riksdaler inte längre var samma som 2 daler silvermynt behölls benämningen plåt.

Även sedelvalören 6 daler kopparmynt (= 2 daler silvermynt) benämndes plåt, efter 1776 också silvermyntet som motsvarade 6 daler kopparmynt. En plåtsedel var en transportsedel utställd på lågt belopp, 6, 9 eller 12 daler kopparmynt åren 1745–1776.

Man räknade ofta i plåtsedlar. En köpesumma som angavs som 100 plåtar, motsvarande 200 daler silvermynt eller 600 daler kopparmynt, betalades i plåtsedlar. En sedel utan tal avser en transportsedel på vilken man själv begärde att få ett visst belopp ifyllt i banken. I Fredmans epistel 75 av Bellman tillönskas Caisa Lisa på sin namnsdag bland annat plåtsedlar utan tal.

Ett annat mera folkligt uttryck var tolvdalersplåt. Men sådana fanns väl inte? Jo, valören på plåtmynten var ju angiven i daler silvermynt, men i mellersta och norra Sverige räknade man om till daler kopparmynt. Förhållandet mellan dessa var som ett till tre. Därför kallades där ett plåtmynt om 1 daler för en tredaler, eller tredalerstycke, och ett om 4 daler för en tolvdaler.

Plåtar används fortfarande i betydelsen pengar.

MGL

GDPR träder i kraft den 25 maj i år

Information till medlemmar i SNF och prenumeranter på SNT

DATASKYDDSFÖRORDNINGEN GDPR (GENERAL DATA PROTECTION REGULATION) träder i kraft den 25 maj 2018 och ersätter nuvarande PUL (Personuppgiftslagen). GDPR innebär ett förstärkt skydd för den enskilde vad gäller behandling av personuppgifter som bland andra myndigheter, privata företag och föreningar samlar in och hanterar.

SNF har en mycket sparsam insamling och hantering av personuppgifter rörande medlemmar och prenumeranter. Föreningen har ett digitalt register (Excel) som innehåller uppgifter om medlemmar och prenumeranter. Registret innehåller följande uppgifter:

Namn och adress,

Uppgift om prenumeration på SNT och NNUM,

I förekommande fall datum när medlemsavgiften betalats in (de senaste fyra åren), samt

Typ av medlem. Man/kvinna, junior, utomlands boende (uppgifter som redovisas i årsredovisningen).

SNF har registret av administrativa skäl. Namn och adress skickas till tryckansvarigt företag, som vidarebefordrar det till distributören när utskick av SNT (och NNUM) ska göras åtta gånger per år. Dessa adresser ska därefter raderas hos dem och nytt, aktuellt register skickas av SNF vid nästa tillfälle.

Uppgifter ur medlemsregistret används också när påminnelser om betalning av medlemsavgifter skickas ut. Medlemmar som lämnar föreningen tas direkt bort ur det administrativa registret. Innehållet i medlemsregistret används enbart för intern administration och lämnas inte vidare till annan part.

Vid sidan av det digitala registret har SNF ett motsvarande i pappersformat (förvarat i låst skåp) med anteckningar om till exempel födelseår,

epostadress, telefonnummer och vilka år medlemmen betalat medlemsavgift (hur länge man varit medlem).

På www.numismatik.se har föreningen tidigare listat mottagare av olika belöningar, samt styrelsens sammansättning genom åren. Dessa förteckningar har tills vidare tagits bort från hemsidan. En utredning pågår huruvida dessa förteckningar är förenliga med GDPR.

Ingemar Svenson,
sekreterare

Ronny Jansson,
säkerhetsansvarig

Lennart Castenhag,
ansvarig hemsidan

Lunds Mynthandel

Köper och Säljer
Byter och Värderar

Mynt och Sedlar
Tillbehör och Litteratur

Lagerlista finns på
www.lundsmynthandel.se

Klostergatan 5, 222 22 Lund
tel. 046 - 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
11221 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10

NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening

Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb

www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening

www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb

Öringe 111
31291 Halmstad

Kalmar Myntklubb

www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker

Myntklubb

www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco

www.mksb.se

Nola Myntklubb, Örnköldsvik

www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb

www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala

www.nku.nu

Samlarföreningen Klave

Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis

www.numisskelleftea.se

Sigtuna Myntklubb

www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb

www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb

strangnasmyntklubb.wordpress.com

Svenska Pollett föreningen

www.pollett.se

Södra Dalarnas Myntklubb

medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening

Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb

Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb

Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?

Kontakta: info@numismatik.se

Södermanlands Enskilda Banks sedel om 5 riksdaler riksmünt från 1867, alltså inte den valör som omnämns i tidningsnotisen. Banken grundades 1867.

FOTO: KUNGL. MYNTKABINETTET.

Sedelförfalskning med Luleå som högkvarter?

Ett oväntadt fynd

gjorde nyligen stadsfiskalen i Luleå, då han vid utredning af en konkursgäldenärs bo anträffade en stans till Södermanlands enskilda banks sedlar å 50 riksdaler riksmünt från år 1867, bankens första verksamhetsår. Stansen, som uppgifves vara inköpt som kuriositet hos en kopparslagare i Stockholm, har för närmare utredning sändts till Nyköping och öfverlemnats till banken.

Hvarifrån stansen kommit, vet man ännu ej. Det kan blott anmärkas, att af dessa bankens äldsta sedlar, som nu antagligen samt och synnerligen äro ute ur rörelsen, ingen förfalskning under de 32 åren sedan 1867 konstaterats.

Den hemlighetsfulla sedelstansen.

Som vi här om dagen meddelade, anlände nyligen till stadsfiskalen i Nyköping ett ganska märkligt paket. Det innehöll nämligen en stans för tillverkning af Södermanlandsbankens 50-kronesedlar, och man trodde sig på grund däraf stå inför en ny sedelförfalskningshistoria med Luleå som högkvarter. Stansen skulle – upplystes det – ha påträffats vid bo-

uppteckning efter en i Luleåtrakten afliden person.

Sundsvalls-Posten ser sig nu i stånd att sprida ljus i saken, som ingalunda är så hemlighetsfull, som först tycktes framgå. En Luleåbo, som för närvarande befinner sig i Sundsvall, har inför stadsfiskalen därstädes berättat, att han för en del år sedan tillhandlat sig stansen i fråga, som var från 1867 och bankens äldsta stans, hos en kopparslagare i hufvudstaden, hvilken af bankerna plägade inköpa förbrukade stansar för att nedsmälta dem.

Köparen hade betraktat stansen som en kuriositet och hade använt den som brefpress. När han för kort tid sedan gjorde konkurs, hade stadsfiskalen i Luleå, som var utredningsman i boet, funnit den märkliga brefpressen och nedsändt den till sin kollega i Nyköping.

Det är hela historien med "sedelförfalskningen i Luleå", såvida nu berättelsen om stansköpet verkligen är riktig.

Tidningsnotiser i
Wedbergs Klippsamling
1899

Våren

- 5/5 Auktion av mynt, böcker, frimärken, Solna Frimärkshandel Daidalos AB, Solna
- 12/5 Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
- 19/5 Myntauktion, Frimärkshuset, Stockholm

Hösten

- 8/9 Myntmässa, Norrköping
- 15/9 Myntauktion 28, MISAB, Stockholm
- 16/9 Myntauktion 29, MISAB, Stockholm
- 28/10 MØNTBØRS 2018, Copenhagen Coin Fair

MYNTMÄSSA I NORRKÖPING

LÖRDAG 8 SEPTEMBER 2018
kl. 10:00 – 15:00

STALLET

Slottsgatan 130

Mynt, Frimärken, Vykort, Antik
Ca 20 mynthandlare/utställare

ABAXA.se Mynttillbehör

Försäljning – Värdering

Arrangör:
Norrköpings Myntklubb

<http://norrkopingsmyntklubb.se>
info@norrkopingsmyntklubb.se

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XVI. 1905. *Konung Gustaf I:s mynt beskrifna af T. G. Appelgren*. 10 kr (20 kr)
NM XVIII. 1908. Bl.a. Lilienberg, V. E.: *Om svenska mynt och myntvården*. 10 kr (20 kr)
NM XXX. *Numismatiska Meddelanden XXX*. 1965. 30 kr (40 kr)
NM XXXII:1–2. Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 kr (225 kr)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 145 kr (190 kr)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 kr (50 kr)
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 200 kr (250 kr)
NM XLI. *Nulla dies sine linea*. Festskrift till Ian Wiséhn. 2001. 200 kr (200 kr)
NM XLII. Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

4. Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 kr (35 kr)
7. Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 kr (100 kr)
8. Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873–1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. 1998. 50 kr (50 kr)
9. *Lars O. Lagerqvists medaljfond*. 1999. 100 kr (100 kr)
10. Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 kr (50 kr)
12. Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 kr (100 kr)
13. Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 kr (100 kr)

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)
Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)
Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

- Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr (200 kr)
Golabiewski Lannby, M.: *Pengar i folkmun och mynt i seder, bruk och poesi*. 2000. 75 kr (100 kr)
Karlsson, Y.: *Sasanian Silver Coins*. 2015. 300 kr (350 kr)
Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok*. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009. 150 kr (150 kr)
Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr (50 kr)
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 250 kr (350 kr)
Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr (200 kr)
Märcher, M.: *Embetsbreve til møntmesteren på Kongsberg 1787–1796. Kilder til numismatik og pengehistorie III*. 2017. 140 kr (170 kr)
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 250 kr (250 kr)
Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr (50 kr)
Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr (50 kr)

Register

- Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr
Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)
Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

Böckerna säljs direkt hos
Svenska Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17, Stockholm
Öppetider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 55 98 eller
info@numismatik.se

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Stiftad 1873

Årsavgiften för 2018
är 200 kr

*Som medlem får du
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer per år*

info@numismatik.se

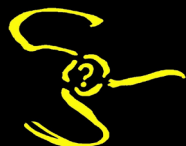
Skarabé
Mynt & Guld AB
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10-18

hastur.fi

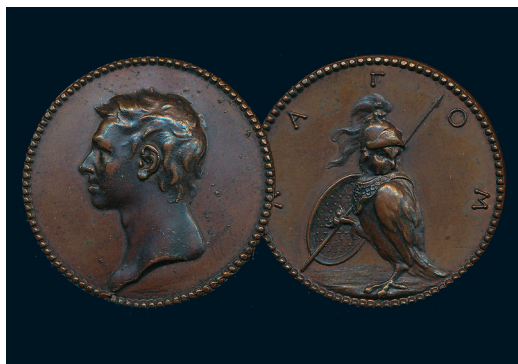
- polletter
- rederimärken
- medaljer
- knappar
- exonomia

hastur.fi

Myntauktion

19 maj 2018

med en omfattande samling
svenska personmedaljer

Frimärkshuset
Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13, 114 46 STOCKHOLM

08-661 74 50

www.frimarkshuset.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppetider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR**

*Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur*

www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 20 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 13 94 84
besour@telia.com
www.besour.se

COLLECTIA AB

Box 43
312 24 Knäred
Tel. 0430 – 507 43 (mån – tors 13 – 15)
info@collectia.se
www.collectia.se
Kontaktperson: Jimmy Häggqvist

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 – 732 66 86, 070 – 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

JOAKIMS MYNT & SEDLAR

Södra Långvägen 17 A
443 39 Lerum
www.joakimsmyntochsedlar.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 11
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 – 813 73
lennart@mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
503 06 Borås
Tel. 033 – 41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. / fax 046 – 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
melinmynt@hotmail.com

MITQALCOINS

Klas Johnsson
Box 5078
141 05 Kungens kurva
info@mitqalcoins.se
Tel. 070-610 10 73

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 – 28 63 25
corona-coin@swipnet.se
www.coronamylnt.se

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NILSSONS MYNTHANDEL

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 – 113 22 07
nilssonsmynthandel@hotmail.com

NUMIKON

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031 – 20 81 11
numikon@comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. / fax 046 – 25 21 19
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 – 12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6 / Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08 – 411 50 81, fax 08 – 411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 – 13 50 88
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. / fax 031 – 20 81 11
numikon@comhem.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
111 20 Stockholm
Tel. 08 – 411 08 07, fax 08 – 21 21 96
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 – 368 08 07
info@wijk.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08 – 732 66 86 • 070 – 212 64 55
www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 12 maj 2018

Ett urval av vad som bjuds ut:

Erfurt
1 dukat 1648

1 riksdaler 1660 R

Pommern
¼ taler 1658 XR

1 riksdaler 1707
med peruk

1 riksdaler 1721
med signatur

1 riksdaler 1820
provavslag i koppar XR

England
Vilhelm Erövraren
1 penny

Ryssland
3 rubel 1844
platina

Ryssland
3 rubel 1869

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@philea.se

www.myntkompaniet.se

HÖG TID FÖR INLÄMNING!

Går Du i säljtankar? Då ska Du passa på att sälja nu. Myntmarknaden är glödhet och priserna på toppnivåer. Särskilt guldmynt är eftertraktade just nu (se prisexempel från våra två senaste auktioner). Kontakta Dan Carlberg på tfn 070-999 06 09 eller mail dan.carlberg@myntauktioner.se så ser vi vad vi kan erbjuda just Dig!

POMMERN. Dukat 1656. RR.
Såld för 175.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1672. RRR.
Såld för 145.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1685. RRR.
Såld för 140.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1690. R.
Såld för 100.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1745. RRR.
Av guld från Ädelfors gruva.
Såld för 186.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1746. RRRR.
Av guld från Ädelfors gruva.
Såld för 310.000:-

STOCKHOLM. Dukat 1761. RRRR.
Såld för 120.000:-

KINA. Dollar 1919.
Såld för 115.000:-

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17, 115 22 Stockholm • Storgatan 10, 342 60 Moheda

E-mail: info@myntauktioner.se • Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se

Provision tillkommer på priserna ovan.